

Серія "Дивовижні світи" заснована
Видавництвом Старого Лева
у 2007 році

"Нескінченна історія" Міхаеля Енде стала "золотою класикою" дитячої літератури, була перекладана багатьма мовами і успішно екранізована. Це книга про книгу, яка так поглинає увагу звичайного хлопчика Вастіана, що він потрапляє в іншу реальність, у чарівну країну Фантазію, щоб вплинути на хід подій і порятувати Дитинку Царівну.

The first edition of the book was published in 1979

Ende, DIE UNENDLICHE GESCHICHTE © 2004 by Thienemann Verlag
(Thienemann Verlag GmbH), Stuttgart/Wien

All rights reserved

Переклад © Юрко Прохасько, 2008
Переклад віршів © Андрій Содомора, 2008
Українське видання © Видавництво Старого Лева, 2008
Обкладинка © Надія Ваджипова, 2008
Серія "Дивовижні світи" © Видавництво Старого Лева, 2007
Оформлення серії © Олена Левська, 2007

Всі права застережено

ISBN 978-966-2909-22-7

Власник – Карл Ковбач Корванд
Антиварні видання

Так було написано на скляних дверях невеличкої буквістичної крамнички, але цей напис виглядав так, ясна річ, тільки якщо дивитися зсередини темнуватого приміщення крізь віконну шибку назовні, на вулицю.

Надворі був сірий холодний листопадовий день, дощ перідив як із відра. Краплі стікали склом донизу, перебігаючи через літери з вигадливими завитками. Усе, що можна було розгледіти крізь цю шибку, – стіна, ціла у дощових патьоках, на протилежному боці вулиці.

Зненацька двері розчахнулися – та так рвучко, що невеличке гроно мосяжних дзвіночків над ними стривожено забаламтало і добру частину не могло вгамуватися. Зчинив оцей гармидер невисокий, опецькуватий хлопчина років десяти-одинадцяти. Темно-брунатне волосся монро звисало йому на обличчя, плащ наскрізь промок, з нього скрапувала вода, на ремінці через плече теліпався шкільний ранець. Хлопець був трохи блідий і захеканий, та, ніби на протигагу недавньому поспіху, тепер застиг як уюпаний, зупинившись у відчинених дверях.

того ж, у мене нема книжок для дітей, а інших я тобі продавати навіть не збираюся. Сподіваюся, ми порозумілися?!

Усе це чоловічок проговорив, не виймаючи з рота люльки.

А тоді знову розкрити книжку і читав далі.

Хлопчаки мовчки кивнув – і вже збирався йти геть, але нараз йому здалося, що не слід годитися з цією промовою аж так беззаперечно, без жодного слова, а тому ще раз обернувся і тихо проказав:

– Але ж не всі.

Чоловічок повільно підвів погляд від книжки і знову зняв окуляри.

– Як, ти ще тут? Підкажи, що я повинен зробити, аби позбутися врешті-решт когось такого, як ти, га? Що ти там збирався сказати такого важливого?

– Важливого – нічого, – відповів хлопець іще тихіше. – А тільки знайте: не всі діти такі, як ви кажете.

– Ах, он воно як! – Чоловічок з робленим подивом звів брови. – Ну, тоді ти, мабуть, і є тим великим винятком, чи не так?

Опецькуватий хлопчак не знайшовся, що відповісти.

Він тільки ледь знизав плечима – і знову намірився був йти.

– А манери? – почув він за собою буркотіння. – Манер у тебе ні на шеляг, інакше ти принаймні назвався би.

– Я називаюся Бастіян, – сказав хлопець, – Бастіян Бальтазар Букс.

– Доволі-таки химерне ім'я, – забуркотів чоловічок, – із цим потрійним "Б". Що ж, у цьому ти не винен, бо ж не ти давав собі ім'я. А я називаюся Карл Конрад Кореандер.

– А це – потрійне "К", – поважно мовив хлопець.

– Гм-м, – буркнув старий, – твоя правда.

Він пахкнув люлькою, випустивши ще кілька хмарок.

– Утім, воно ніби й усе одно, як ми називаємося, адже так чи інакше, я сподіваюся, ми ніколи більше не зустрінемося. А тепер мені кортить довідатися ще тільки одне, а саме: чому ти ввірвався до моєї крамнички, зчинивши такий безбожний рейвах? Схидається на те, що ти від когось утікав. Так чи не так?

Бастіян кивнув. Здавалося, його кругле лице ні з того ні з цього ще більше зблідло, а очі аж побільшали.

– Мабуть, ти пограбував касу в якійсь крамниці? – висловив здогад пан Кореандер. – Або уколоскав якусь бабцю? Чи які ви там ще нині безчинства виправляєте? За тобою, дитинко, що – поліція женеться?

Бастіян заперечливо похитав головою.

– Гаразд, тоді кажи, не мовчи, – провадив далі пан Кореандер, – від кого це ти втікав?

– Від них.

– Від яких таких "них"?

– Від хлопців із мого класу.

– Чому?

– Вони... Вони не дають мені спокою.

– І що ж вони роблять?

– Вони підстерігають мене перед школою.

– А тоді?..

– А тоді кричать усяку всячину. Штовхають і беруть мене на сміх.

– І ти їм дозволяєш?..

Пан Кореандер якусь мить несхвально поглядає на хлопця, а тоді запитав:

– А чом би тобі просто не врізати їм по носі?

Бастіян витріщився на нього:

– Ні, такого я не люблю. До того ж боксер з мене неписький.

– А з боротьбою в тебе як? – допитувався пан Кореандер. – А з бігом, плаванням, футболом, гімнастикою? Що, неваже ти нічого не вмєш?

Хлопець похитав головою.

– Іншими словами, – підсумував пан Кореандер, – ти слабак, чи що?

Бастіян стеноу плечима.

– Ну, але ж розмовляти ти принаймні не розівчився, – висловив припущення пан Кореандер. – Чому ж ти не відповідаєш на їхні кпини?

– Яюсь я був спробував...

– Г?..

– І вони викинули мене до смітцевого баку і зав'язали накривку шнурком. Я дві години кричав, поки мене почули.

– Гм-м, – буркнув пан Кореандер, – і після цього ти вже більше не наважуєшся?..

Бастіян кивнув.

– Отож, – вирішив пан Кореандер, – до всього, ти ще й боягуз.

Бастіян похнюпився.

– А може, ти висночна, га? Відмінничок – весь такий круглий, самі п'ятірки, мазунчик вчителів, так чи не так?

– Та ні, – відказав Бастіян, похнюпившись, не відриваючи погляду від землі. – Минулого року мене навіть не перевели до наступного класу.

– Господи милосердний! – зойкнув пан Кореандер. – Одне слово, з якого боку не глянь – суцільний нікчема.

Бастіян нічого не сказав. Просто стояв. Його руки безвольно звисали, а з плаща скрапувала вода.

– І що ж вони вигукують, коли їм заманеться поглузувати з тебе? – вишитував далі пан Кореандер.

– Та, всяке таке...

– Наприклад?

– Вамбо, вамбо, сів на почамбо, почамбо проломився, грубас провалився...

– Не дуже смішно, – вирішив пан Кореандер. – А ще як?

– Вар'ят, недоумок, брехло, дурисвіт...

– Вар'ят? А це ще чому?

– Іноді я балакаю сам із собою.

– І про що ж ти там балакаєш?

– Я вигадую різні історії, винаходжу імена і слова, яких іще нема, – ну, і таке подібне.

– І розповідаєш їх сам собі? Навіщо?

– Ну, бо більше нема кому.

Пан Кореандер на мить замислився і замовк.

– А що на це кажуть твої батьки?

Бастіян відповів не відразу. І лише за якусь мить промимрив:

– Тато – нічого не каже. Він ніколи нічого не каже. Йому до всього байдуже.

– А мама?

– А вона – пішла... Її вже нема.

– Твої батьки розлучені?

– Ні, – сказав Бастіян, – вона померла.

У цей момент задзвенчав телефон. Пан Кореандер натужно підвівся зі свого фотеля і поплентався у невеличкий кабінетик, розташований углибині краннички. Він підніс слухавку – і Бастіян невимовно розчув, як пан Кореандер назвав своє ім'я. Але далі той зачинив двері кабінету, і тепер уже Бастіянові не було чути нічого, крім притишеного мурмотіння.

Бастіян же і далі стояв. Він ніяк не міг втямити, що з ним, чому він усе про себе розповів і так відверто в усьому зізнався. Адже він ненавидів, коли його отак випитували. І раптом його як окропом ошпарила думка, що він, либонь, уже запізнився до школи, ну звісно, слід було покваситися, треба було бігти, але він навіть не зрушив з місця: все ніяк не міг наважитися. Щось його стримувало, і він не знав що.

З кабінету все ще долинав приглушений голос. То була довга телефонна розмова.

Нараз Бастіян усвідомив, що вже довший час не може відвести погляду від книжки, яку пан Кореандер перед тим тримав у руках і яка тепер лежала на шклярському фотелі. Хлопець достогу прикипів до неї поглядом. Йому здавалося, наче якась сила нестримно

притягує його до неї як магнітом. Він наблизився до фотеля, повільно простягнув руку, торкнувся оправи книжки – і тої ж миті щось у ньому, всередині, зробило "кляц!" – так, ніби захряснулася пастка. У Бастіяна з'явилося невиразне відчуття, що разом із цим дотиком до фоліанта з ним почало відбуватися щось незворотне – і ось воно вже діє.

Він підняв книжку і зусібч її роздивився. Оправа була з шовку кольору міді, вона ряхтіла і відблискувала, коли хлопець крутив її в руках. Побіжно погортавши сторінки, Бастіян зауважив, що їх надруковано двома різними кольорами. Малюнків у книзі, здається, не було взагалі, зате були чудові, великі ініціали. Придивившись ще раз уважніше до оправи, він помітив на ній двох гадюк, світлу і темну, які кусали одна одну за хвіст, витворюючи таким чином овал. А в цьому овалі дивовижно переплетеною в'язню було введено заголовок:

Нескінченна історія

Загадка це річ – людські пристрасті, й дітям ведеться із пристрастями так само, як і дорослим. Ті, кого вони опановують, не можуть їх пояснити, а ті, хто ніколи не зазнавав нічого подібного, не здатні їх зрозуміти. Є люди, ладні поставити на карту життя, аби лише здобути якусь неприступну вершину. І нікому, навіть самим собі, не можуть по-справжньому пояснити, чому це для них так важливо. Інші віддають геть усе, щоб завоювати серце людини, яка про них і

чути не хоче. Знову ж таки, ще інші готові загнати себе в тюрму чи в домовину, бо не можуть опиратися насолодам, що їх дарують вишукані страви або ж напої. Деякі можуть проциндрити все майно, до останньої нитки, аби тільки виграти в азартній грі, або ж офірують усе, що мають, заради якоїсь настирливої ідеї, що їй ніколи не судилося здійснитися. Дехто гадає, що зможе стати щасливим, тільки опинившись деінде, аби тільки не тут, і всеньке янття блукає світами. А є такі, що ніяк не вгамуються, доки не допадуть влади і могутності... Одне слово, пристрастей є рівно стільки ж, скільки й людей.

Пристрастю Бастіяна Бальтазара Букса були книжки. Той, хто ніколи не просиджував цілі пополудні над книжкою – з палаючими вухами і розкошланим волоссям, коли тільки те й робиш, що читаєш, читаєш, читаєш, забуваючи про світ навколо себе, не помічаючи ні голоду ні холоду; той, хто ніколи не читав під ковдрою – потай, при тьмяному світлі кишенькового ліхтарика, бо тато, мама чи ще хтось вимкнули світло з якнайкращими намірами, мовляв, уже час спати, бо завтра дуже рано вставати; той, хто ніколи не проливав крадькома ревних сліз, тому що закінчилася чудесна історія – і ось уже треба прощатися з персонажами, з якими спільно пережито стільки пригод, з героями, яких любиш і якими захоплюєшся, за яких непокоїшся, на яких покладаєш надії, без чийого товариства життя здається порожнім і безглуздим, – що ж, той, хто не знає про все це з власного досвіду, той, імовірно, так ніколи і не збагне, що діялося тієї миті з Бастіяном.

А він витріщився на заголовок книжки, і його кидало то в жар, то в холод. Ось воно, саме те, про що він завжди мріяв і чого завжди для себе бажав – відтоді, як його охопила ця пристрасть, – ось вона, історія, яка ніколи не закінчується! Книга книг!

Він просто мусить мати цю книжку, мусить – і край, за будь-яку ціну!

За будь-яку ціну? Легко сказати! Навіть якби в нього й було більше, ніж ті три марки і п'ятдесят пфенігів кишенькових грошей, що їх він мав при собі, – цей непривітний бурмило, цей пан Кореандер аж надто промовисто дав зрозуміти, що не продасть йому жодної-жоднісінької книжки. І тим паче – не подарує. Справа була безнадійною.

І все ж Бастіян знав, що без цієї книжки він звідси не піде. Тепер він зрозумів, що взагалі прийшов сюди тільки задля цієї книжки, вона загадковим чином його покликала, бо хотіла до нього, бо, власне кажучи, завжди йому належала, завжди була його книгою!

Бастіян прислухався до мурмотіння, яке все ще долидало з кабінету. А тоді не встиг схаменутися, як застромив книжку собі під плащ і притис обома руками до грудей. Задкюючи, тишком-нишком, він рушив до виходу, боязко зиркаючи на двері кабінету. Обережно натиснув клямку. Йому хотілося відчинити двері так, аби не задзеленчали мосяжні дзвіночки, а тому він прочинив їх лише настільки, щоби якось могли в них прошмигнути. Потім тихо і дуже обережно зачинив двері ззовні.

І лише тоді дременув.

Зошити, підручники і пенал калатали і гунали у такт його крокам. Він відчув кольми в боці, проте мчав далі.

Дощові краплини струменіли обличчям, затікали за комір. Холод і мокрива проникали крізь плащ, проте Бастіян нічого не відчував. Йому було гаряче, але не від самого тільки бігу.

Його сумління, яке оце щойно в книгарні ніскілечки не комизилося, зненацька прокинулось і завотузилося. Усі причини, які досі виглядали такими переконливими, нараз видалися цілковито невірогідними, вони танули, наче сніговик перед пащею вогнедишного дракона.

Він украв. Він злодій!

Те, що він скоїв, було навіть гіршим від звичайної крадіжки. Ця книжка, поза всяким сумнівом, була неповторна і незамінна. Вочевидь, вона була найбільшим скарбом пана Кореандера. Украсти в скрипалі його скрипку або ж у короля його корону – це такі щось цілком інше, ніж поцупити гроші з каси.

Отак утікаючи, на бігу він щосили притискав до грудей книжку, захищену під плащем. Він не мав права її загубити, хай би як дорого це йому коштувало. Ця книга – все, що він має на світі.

Бо ж додому тепер, звісно, зась.

Він спробував увяйти собі тата, як той сидить у своїй великій кімнаті, облаштованій під лабораторію, і працює. Довкола – не один тузін гіпсових відливків людських зубів: його тато був зубний технік. Бастіян ніколи не замислювався, чи любить тато свою працю.

Таке спало йому на думку вперше, але тепер він уже, мабуть, ніколи не зможе запитати його про це.

Якщо він зараз піде додому, тато вийде з лабораторії у своєму білому халаті, можливо, навіть з гіпсовими зубами в руці, і запитас:

– Уже повернувся?

– Так, – відповідь Бастіяна.

– Що, сьогодні немає уроків?

У Бастіяна перед очима стояло тихе, сумовите татове лице – і він зрозумів, що не зможе йому збрехати.

Проте сказати правду він тим паче не зміг би. Ні, єдине, що залишається зробити, – це втікати: кудись далеко, геть, ген-ген, світ за очі. Треба, щоби тато ніколи не довідався, що його син став злодієм. А можливо, він узагалі не помітить, що Бастіяна немає. У цій думці була навіть якась розрада.

Бастіян перестав бігти. Тепер він ішов поволі, захекано, аж нараз уприкінці вулиці побачив будинок школи. Сам того не помічаючи, він помчав своєю звичною дорогою, якою щоранку ходив на уроки. Вулиця видалася йому якоюсь просто-таки безлюдною – незважаючи на перехожих. Однак для когось, хто дуже сильно запізнюється, простір навколо школи завжди виглядає так, ніби вимер. З кожним наступним кроком Бастіян усе дужче відчував, як у ньому наростає страх. Він і так боявся школи, цього місця своїх щоденних поразок і невдач, боявся вчителів, котрі зі щонайліпшими намірами вмовляли його отямитися або ж згаяли на ньому злість, боявся інших дітей, які з нього збиткувалися, не минаючи жодної нагоди показати,